

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

**PROJEKT MINIMUM ETYCZNEGO
DLA SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH**

**dodruk programu
nr DKO/BR-4015-1/92**

**WARSZAWA 1994
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE**

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

**PROJEKT MINIMUM ETYCZNEGO
DLA SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH**

WARSZAWA 1992
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

Projekt minimum etycznego zatwierdzony decyzją ministra edukacji narodowej z dnia 9 września 1992 roku jako program do przedmiotu etyka przeznaczony do realizacji w szkołach ponadpodstawowych.

Nr programu: DKO/BR-4015-1/92

371.2(073)

3146/b/c

SFORMUŁOWANIE CELÓW NAUCZANIA ETYKI W SZKOLE ŚREDNIEJ:

1. **Zapoznanie uczniów z głównymi nurtami refleksji filozoficznej nad moralnością**
2. **Wdrożenie do samodzielnego dostrzegania i rozstrzygania kwestii moralnych**
3. **Przegląd problemów etycznych współczesności**
4. **Prezentacja głównych problemów metaetycznych**

Program etyki wykładanej wedle proponowanych tu zasad jest neutralny światopoglądowo; nie przesądza on kwestii dopuszczalnego sposobu uzasadniania norm moralnych. Nie może również służyć celom indoktrynacji w duchu wybranego systemu etyki normatywnej

PROJEKT MINIMUM ETYCZNEGO DLA SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH

KLASA I

Historia etyki, starożytność, średniowiecze

Autorzy: Homer, Demokryt, Platon, Arystoteles, Epikur, Epiktet, Seneka, św. Augustyn, Abelard, św. Tomasz

Problemy i pojęcia: cnota, szczęście, przyjemność, mądrość, poznanie samego siebie, sumienie, wolna wola, obowiązek, dobro, zło

Klasa II

Historia etyki, czasy nowożytne

Autorzy: Locke, Spinoza, Hobbes, Rousseau, Voltaire, Hume, Kant, Nietzsche, Mill, Bergson, Moore, Russell

Problemy i pojęcia: prawo naturalne, umowa społeczna, wolność, sprawiedliwość, wartości, nihilizm, indywidualizm, tolerancja

Klasa III

Problemy moralne w literaturze pięknej

Podstawowe pozycje do kursu etyki dla klasy trzeciej szkoły ogólnokształcącej

Michał Arcybaszew: *Sala nieuleczalnie chorych*

Albert Camus: *Dżuma*

Flannery O'Connor: *Kulawi wejść pierwsi* w tomie *Trudno o dobrego człowieka*

Joseph Conrad: *Lord Jim*

Antoni Czechow: *Blache zdarzenie, Chórzyńska, Nieszczęście, Spać się chce, Złoczyńca*

Fiodor Dostojewski: *Bracia Karamazow, Zbrodnia i kara*

William Golding: *Władca much*

Gustaw Herling-Grudziński: *Inny świat* szczególnie rozdz. *Nocne łowy, Głód*

Henryk Ibsen: *Dzika kaczka*

Michał Lermontow: *Fatalista*

Guy de Maupassant: *Baryłeczka*

Sofokles: *Antygona*

Warłam Szalamow: *Prokurator Judei i inne opowiadania*

Amdrzej Szczypiorski: *Msza za miasto Arras*

William Szekspir: *Hamlet, Otello*
Lew Tolstoj: *Świeczka w tomie Śmierć Iwana Illicza*
Stefan Zweig: *24 godziny z życia kobiety*

Klasa IV

Współczesne problemy etyczne

1. **Anatomia jednostki i szacunek dla drugiego człowieka**
godność osobista, godność człowieka, prawa człowieka, niezależność, sfera prywatności, inwigilacja, zniewolenie, poszanowanie własności, odwaga cywilna, dominacja i postawa sadystyczna, słaba wola, emocjonalna zależność, presja grupy.
2. **Etyka seksualna**
miłość, pożądanie, współżycie, problemy wieku dojrzewania, wierność, zdrada, dewiacje emocjonalne, homoseksualizm, zapobieganie ciąży a aborcja, pornografia, prostytutka, poczucie winy.
3. **Moralny aspekt polityki**
wolność, prawa obywatelskie, podporządkowanie woli większości, nieposłuszeństwo obywatelskie, dyskryminacja, pacyfizm, autorytet, totalitaryzm.
4. **Normy współżycia społeczności**
tolerancja religijna, tolerancja dla dewiacji, życzliwość, przyjaźń, konformizm, solidarność, egoizm, altruizm, dyskryminacja, samobójstwo, cenzura, wiarygodność instytucji politycznych, etyka zawodowa.
5. **Sprawiedliwość retributywna**
kara śmierci, wychowawcza rola więzienia, odpowiedzialność młodocianych, recydywiści, terroryzm.
6. **Sprawiedliwość dystrybutywna**
Zasada równych szans, sprawiedliwość i równość, redystrybucja dochodu narodowego, obowiązki wobec przyszłych pokoleń i odległych społeczeństw.
7. **Etyka medyczna**
postawy wobec AIDS, eksperymenty medyczne, eutanazja, niepoczytalność, obowiązki lekarza wobec pacjenta, szacunek dla zmarłych.

MINIMUM ETYCZNE DLA SZKOŁ PONADPODSTAWOWYCH

LEKTURY POMOCNICZE DLA NAUCZYCIELI I UCZNIÓW

Historia etyki

1. **Platon** *Obrona Sokratesa. Kriton*
2. **Platon** *Gorgiasz*
3. **Arystoteles** *Etyka Nikomachejska*
4. **Marek Aureliusz** *Rozmyślania*
5. **Epiktet** *Diatryby. Encheirydion*
6. **św. Augustyn** *Wyznania*
7. **św. Augustyn** *O wolnej woli w: Dialogi i pisma filozoficzne, tom III*
8. **Abelard** *Etyka, czyli poznaj samego siebie*
9. **św. Tomasz** *Traktat o człowieku [red. Świeżawski]*
10. **Hobbes** *Lewiatan 15, 16, 17, 18, 20, 21*
11. **Rousseau** *Rozprawa o nierówności w J. J. Rousseau Trzy rozprawy z filozofii społecznej*
12. **Locke** *List o tolerancji*
13. **Wolter** *Traktat o tolerancji*
14. **Hume** *Badania dotyczące zasad moralności*
15. **J. St. Mill** *Utylitaryzm. O wolności*
16. **Kant** *Uzasadnienie metafizyki moralności*
17. **Nietzsche** *Poza dobrem i złem*
18. **Scheler** *Resentiment a moralność*
19. **Bergson** *Dwa źródła moralności i religii w: I. Wojnar Bergson*
20. **Moore** *Zasady etyki*
21. **Jaspers** *Filozofia egzystencji*
22. **Jaspers** *Problem winy w: Etyka nr 17*
23. **Fromm** *Ucieczka od wolności*
24. **Elzenberg** *Kłopot z istnieniem*
25. **Kotarbiński** *Medytacje o życiu godziwym*
26. **Ingarden** *Książeczka o człowieku*
27. **Elzenberg** *Wartość i człowiek*
28. **Hannah Arendt** *Myślenie i zło w: Etyka nr 22*

Etyka — podręczniki, zagadnienia ogólne

1. M. Ossowska *Podstawy nauki o moralności*
2. M. Ossowska *Normy moralne*
3. M. Ossowska *Socjologia moralności*
4. M. Ossowska *Moralność moralna oświecenia angielskiego*
5. T. Ślipko *Zarys etyki ogólnej*
6. H. Jankowski *Etyka*
7. T. Styczeń *ABC etyki*
8. L. Kołakowski *Mała etyka w: Czy diabeł może być zbawiony*
9. W. Tatarkiewicz *Historia filozofii*
10. W. Biegański *Etyka ogólna*, Lwów 1922

Etyka — zagadnienia szczegółowe

- S. Olejnik *Studium nad podstawami etyki*
- A. Rodziński *U podstaw kultury moralnej w: Roczniki Filozoficzne KUL t.XVI z. 2*
- B. Russell *Szkice sceptyczne*
- K. Twardowski *Wykłady z etyki. O sceptycyzmie etycznym w: Etyka nr 9*
- K. Nielsen *Moralność i wiara*
- J. Hołówka *Relatywizm etyczny*
- M. Szyszkowska *Filozofia prawa i filozofia człowieka*
- L. L. Fuller *Moralność prawa*
- H. Jankowski *Moralne standardy oceny prawa w: Etyka nr 2*
- W. Tatarkiewicz *Parerga*
- K. Twardowski *Etyka i prawo karne wobec zagadnienia wolności woli w: Etyka nr 20, 1992*
- J. Filek *Pytanie o istotę wychowania. Studia Filozoficzne nr 4, 1984*
- H. Wantuła *Problem poczucia winy w: Etyka nr 7*
- M. Buber *Wina i poczucie winy w: Więź nr 7-8, 1974*
- K. Starczewska *Tradycyjne wzory miłości wobec przemian obyczajów seksualnych w: Etyka nr 12, 1992*
- J. Paszkiewicz *O postawach konformizmu i nonkonformizmu w: Etyka nr 10*
- K. Kiciński *Egoizm i problem zachowań prospołecznych*
- H. A. Prichard *Obowiązek a nieznanomość faktów w: Etyka nr 5*
- J. Majka *Etyka życia gospodarczego*
- L. Kołakowski *Etyka bez kodeksu w: Kultura i fetysze*
- M. Przelęcki *Chrześcijaństwo niewierzących*
- J. Kozielecki *Godność i charakter człowieka w: Więź nr 5 1984 /godność — zob. też: Studia Filozoficzne 1983, 1-2/*
- I. Lazari-Pawłowska *Trzy pojęcia tolerancji. Studia Filozoficzne 1984*
- K. Keller *Tolerancja jako zasada moralna i postawa. Studia Filozoficzne nr 16, 1960*
- K. Ajdukiewicz *O sprawiedliwości w: Język i poznanie t. I*
- Ch. Perelman *O sprawiedliwości /problemy sprawiedliwości zob. też: Etyka nr 19 /*
- T. Czeżowski *Paradoksy wolności w: Pisma z etyki i teorii wartości /problemy wolności zob. też: Znak nr 16 1964, nr 22 1970/*
- Hołyst *Samobójstwo — przypadek czy konieczność*
- H. Jonas *Prawo do śmierci w: Etyka nr 23*

- Z. Szawarski *Samobójstwo — w poszukiwaniu definicji* w: Etyka nr 23
 D. Birnbacher *Etyczne aspekty zapobiegania i udzielania pomocy w samobójstwie* w: Etyka nr 23 /problematyka śmierci zob. też Znak nr 12, 1991/
 H. Jankowski *Istnienie, wolność sprawiedliwość a etyczne problemy medycyny* w: Etyka nr 14
 Z. Szawarski *Wartość życia* w: Etyka 21
 J. Hołówka *O pojęciu i wartości zdrowia* w: Etyka nr 15
 T. Kielanowski *Etyczne problemy umierania i śmierci* w: Etyka nr 14
 Z. Szawarski *Etyka i przerywanie ciąży* w: Etyka nr 16
 J. Hołówka *O pomocy w potrzebie* w: Etyka nr 16
 I. Lazari-Pawłowska *Kręgi ludzkiej wspólnoty* w: Etyka nr 18
 J. Fienberg *Obowiązki człowieka i prawa zwierząt* w: Etyka nr 18
 S. R. L. Clark *Prawa zwierząt* w: Etyka nr 18
 J. R. Searle *Jak wywieść powinien z jest* w: Etyka nr 16

Metaetyka /red. Lazari-Pawłowska/. Jest to praca będąca zbiorem artykułów poświęconych problematyce uzasadniania i argumentacji w etyce, a także zagadnieniom naukowości etyki, funkcji i statusu zdań oceniających /czy mają charakter logiczny/. Podobny charakter ma również Etyka nr 11.

Godne polecenia są także prace zamieszczone w : *Antologii etyki polskiej* /przygotowywanej przez PWN/. Zawiera ona należące do klasyki teksty największych polskich filozofów. Artykuły mogą stanowić pomoc dla nauczyciela, mogą również stanowić lekturę dla uczniów przerabianą podczas lekcji. W przygotowaniu znajduje się również druga część *Antologii* poświęcona etyce anglosaskiej. Większość artykułów pochodzi z rocznika *Etyka* wydawanego przez PWN w latach 1966-1991.

Etyka Ogólna

- M. Ossowska *Pojęcie moralności* w: Etyka 1
 T. Kotarbiński *Istota oceny etycznej* w: Etyka 1
 I. Lazari-Pawłowska *O pojęciu moralności* w: Etyka 1
 K. Twardowski *O zadaniach etyki naukowej* w: Etyka 12
 I. Lazari-Pawłowska *Problem unaukowienia etyki* w: Etyka
 T. Czeżowski *Etyka jako nauka empiryczna* w: *Pisma z etyki i teorii wartości*
 T. Styczeń *Spór o naukowość etyki* w: *Metaetyka* /red. I. Lazari-Pawłowska/
 M. Ossowska *Główne modele etyczne* w: *Miscellanea*

© Copyright
Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1994

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1994
Skład i łamanie:
LASER GRAPH s.c.
W-wa, ul. Pereca 2/1309 tel./fax: 24 08 40
Dodruk:
Zakład Poligraficzny UNIPRINT
ul. Kaczeńca 96, Warszawa